

# *Studia Biblica Slovaca*

**Ročník 6**

**2014**

**Číslo 2**

Offprint



*Studia Biblica Slovaca* je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník VI (2014), číslo 2

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra) – Juraj FENÍK (Košice) – Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) – Róbert JÁGER (Košice) – Jozef JANČOVIČ (Bratislava) – Róbert LAPKO (Košice) – Libor MAREK (Roma, I) – Milan SOVA (Bratislava) – Peter ŠOLTĚS (Oestrich-Winkel, D) – Jozef TIŇO (Bratislava) – František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) – Pavel VILHAN (Badín) – Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Výkonný redaktor: Martina Korytiaková

Jazyková úprava: Anna Viglašová

Obálka: Michal Martinka

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries:

Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 26 02, redakcia@biblica.sk, www.biblica.sk; František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitula 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@gmail.com.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe (najlepšie pripojeným dokumentom e-mailu), podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word (formát A4, typ písma Times New Roman, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné fonty písma pre hebrejštinu a gréčtinu ako v programe BibleWorks, tak upresniť aké, prípadne preposlať používaný font spolu s príspevkom. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov a jeho anglickou verziou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine a angličtine, zoznamom bibliografie podľa bibliografického štýlu a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Viac na [www.biblica.sk](http://www.biblica.sk).

Objednávky môžete posielat' na mailovú adresu vydavateľa ([kniznica@frcth.uniba.sk](mailto:kniznica@frcth.uniba.sk)), redakcie ([redakcia@biblica.sk](mailto:redakcia@biblica.sk)) alebo knižnice Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne ([kniznica@xaver.sk](mailto:kniznica@xaver.sk)).

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

***Studia Biblica Slovaca***

Printed in Slovakia, 12/2014.

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

anjelom. Nečakaným zvratom je skutočnosť, že Tóbi a Tobiáš sú napokon odmenení za svoju vernosť samotným Bohom.

585-595: **D. W. Kim: Where Does It Fit? The Unknown Parables in the Gospel of Thomas.** Názory na problematiku, koľko podobenstiev zahŕňa Tomášovo evanjelium, sú odlišné. Kim vypočítava od jedenásť až do pätnásť logií, ktoré odborníci považujú za podobenstvá. Spomedzi nich analyzuje štyri (L8: O múdrom rybárovi; L97: O prázdnom džbáne; L98: O vrahovi; L109: O skrytom poklade) vo verzii koptského rukopisu NHCII. Pokladá ich za súčasť židovskej *sophia*-tradície a týmto obhajuje Q teóriu v Tomášovom evanjeliu a vylučuje tu vplyv kresťanského gnosticizmu.

Jaroslav Mudroň SJ

## Liber Annus LX (2010)<sup>2</sup>

Hlavná časť ročenky františkánskej Fakulty biblických vied a archeológie v Jeruzaleme, nazývanej aj Studium Biblicum Franciscanum (SBF), obsahuje jednu životopisnú anotáciu jubilanta G. Bissoliho (9-15), 22 vedeckých príspevkov (9-396) a ich stručné zhrnutia (397-407). Nasledujú správy z historicko-archeologického výskumu v Jordánsku XXIX – 2010 (409-442), recenzie odborných publikácií (443-507), zoznam prijatých kníh (508-516) a stručná správa o činnosti fakulty v akademickom roku 2009 – 2010 (517-531) a niekoľko farebných fotografií (533-544). Posledné stránky ročenky (545-553) prinášajú prehľad obsahu periodika *Liber annuus* za roky 1981 – 2009. Publikácia je dostupná v knižnici Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne.

9-16: **Giovanni Claudio Bottini: Scheda bio-bibliografica di Giovanni Bissoli.** Ročenka sa začína biografickou a bibliografickou anotáciou jubilanta Giovanniho Bissoliho. K životnému jubileu 70 rokov mu jeho kolegovia z jeruzalemskej fakulty a s rôznych svetových teologických a biblických inštitúcií venovali toto číslo ročenky *Liber annuus*. Autor anotácie, G. C. Bottini, ju ako dlhoročný blízky kolega jubilanta vytvoril hutne a jasne.

17-36: **Vincenzo Lopasso: Il tempio, la città santa e i sacerdoti nel libro di Geremia.** Vincenzo Lopasso patrí k stabilne pozývaným profesorom Fakulty biblických vied a archeológie, ináč pôsobiaci na Kalabrijskom teologickom inštitúte (Catanzaro, I). Cieľom jeho príspevku je upozorniť na teologický koncept knihy proroka Jeremiáša, týkajúci sa chrámu, Svätého mesta a kňazov. Po krátkom úvode o Jeremiášovom kňazskom pôvode sa analýza sústreďuje na pasáže zamerané na kontroverziu voči kňazom ako vodcom ľudu. Sústreďuje sa ďalej na pasáže vzťahujúce sa na kult a na tie, ktoré poukazujú na vzťah proroka s niektorými kňazmi zodpovednými za zabezpečenie chrámu. Okrem toho niektoré

<sup>2</sup> *Liber annuus LX 2010*, Editor Massimo Pazzini, Milano: Edizioni Terra Santa – Studium Biblicum Franciscanum, 2011. 665 s. ISBN 978-88-6240-121-0, ISSN 0081-8933. Distribúcia exkluzívna – BREPOLs: [www.brepols.net](http://www.brepols.net). Jednotlivé ročníky, počínajúc rokom 1990, sú dostupné v knižnici Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne.

slová záchrany z kapitol 30–31 a 33 poukazujú na pozitívny postoj proroka voči kňazom a Svätému mestu. Hoci kniha kladie veľký dôraz na prorocký charakter Jeremiášovho života a jeho poslania, ponúka tiež množstvo detailov, ktoré sa týkajú náklonnosti a prorokovho puta k týmto inštitúciám. Sú to detaily, ktoré pre súčasnú dobu zdôrazňujú prvotnú funkciu a budúcu prezieravosť ich definujúcej úlohy v budovaní nového Izraela.

37-52: **Marco Nobile: Giobbe: la risposta di Dio (Gb 38–41).** Profesor Pápežskej univerzity Antonianum v Ríme sa venuje náročnej problematike Knihy Jób. Zámerom tohto článku je prispieť k pochopeniu Božej odpovede Jóbovi (Jób 38–41) v protiklade ku exegetickému tendencii, ktorá niekedy dokonca popiera, že tam odpoveď je, alebo prinajlepšom tvrdí, že nie je poskytnutá uspokojivá, dostatočná odpoveď. Autor naopak verí, že Boh skutočne Jóbovi odpovedá. Avšak túto odpoveď nemožno chápať v moderných pojmových kategóriách, ale vo svetle súdobého kultúrneho sveta Jóbových časov: predsokratovské grécke myslenie (Anaximandros a Hérakleitos). Typ odpovede, ktorú Boh Jóbovi dáva, je alternatívou filozofického rázu v porovnaní s etickou odpoveďou, ktorú na problém zla dáva deuteronomická teológia.

53-72: **Vittorio Ricci: Note su bārā', yāšar e 'āšāh. La 'creazione' di Dio nell' AT e la particolarità del Deuterocanon.** Analýza poukázala na to, že pojmy bārā', yāšar a 'āšāh majú zvláštnu dôležitosť v Deuterocanone, a to predovšetkým poukázat' na falošnosť a neexistenciu iných bohov. Veľké využitie slovesa bārā' v tejto prorockej knihe naznačuje, že toto sloveso zrejme zaviedol autor. Prvotný zmysel tohto slovesa je exkluzívne predostretý v prvej kapitole *Genesis* s cieľom zjednotiť viacvýznamové 'āšāh. Vyjadrenie la 'āšōt, v Gn 2,3 sa vzťahuje na siedmy deň vo význame posvätenia. Yāšar predstavuje skôr zvláštny spôsob PÁNOVEJ činnosti v diele stvorenia alebo v jeho iných činoch.

73-82: **Tiziano Lorenzin: Il figlio di Davide. Messianismo nelle Cronache?** Profesor z Teologickej fakulty v Padove rozoberá staronovú problematiku mesianizmu v posledných storočiach pred Kr. Prevládajúca teória medzi odborníkmi na Prvú a Druhú knihu kroník v minulom (20.) storočí bola v podstate v tom, že Božie plány v komunite kronistu boli úplne naplnené, a to až do takého rozsahu, že bol ponechaný len malý alebo takmer žiadny priestor pre eschatologické očakávanie. Odborníci D. N. Freedman, F. M. Cross a D. N. Newsome, R. Mosis, G. M. Williamson nesúhlasili s touto teóriou. Každý z nich mal na to vlastné dôvody. V tomto článku autor predstavuje nový pohľad, ktorý potvrdzuje mesianizmus v Knihách kroník, poslednej knihe hebrejskej Biblie, napísanej po makabejskej kríze. Posledné slová „JHWH, jeho Boh je s ním“ (2Krn 36,23) sú vnímané ako kódovaná citácia z Nm 23,21a z jej kontextu: proroctvo pohanského proroka Baláma, ktorý požehnal izraelský ľud slovami („Hviezda vyjde z Jakuba a žezlo povstane z Izraela“, Nm 24,17), ktoré sa v prvom storočí pred Kristom chápali ako také, ktoré majú mesiášsky obsah.

83-106: **Roberto di Paolo: Il poemina delle Quattro notti e la Pasqua del Signore. Matteo 26–28 e Targum Esodo 12,42: una corrispondenza?** Roberto di Paolo, pozvaný profesor františkánskej fakulty, skúma vo svojom príspevku biblickú i židovskú tradíciu. Je možné, že Báseň na oslavu štyroch nocí v Targume ku knihe Exodus 12,42 je podkladom rozprávania o Pánovej Veľkej noci v Mt 26–28? Predložená štúdia po krátkom predstavení Báseň a veľkonočného rozprávania v evanjeliu podľa Matúša analyzuje spomenuté Matúšovo rozprávanie podľa kritérií biblickej rétorickej analýzy. Po zohľadnení viacerých prvkov

formuluje hypotézu, že Báseň štyroch nocí je podkladom alebo prinajmenšom pozoruhodnou odvolávkou pre usporiadanie Matúšovho veľkonočného rozprávania. Vzťah medzi oboma textami je v naplnení: Ježiš Kristus, Syn Boží a židovský kráľ, je Mesiáš, ktorý pre dobro všetkých národov vykonáva prisľúbenú záchranu Izraela.

107-136: **L. Daniel Chrupcła: La storia lucana della salvezza come illuminazione. Rilettura di Isaia in Luca-Atti.** L. Daniel Chrupcła je profesor inštitútu Studium Theologicum Jerosolymitanum a dlhodobo sa venuje Lukášovmu dvojdielu, čo potvrdzuje aj jeho štúdia. Podľa neho Lukáš originálnym spôsobom použil viacero vzorov knihy proroka Izaiáša vo svojom diele (Evanjelium podľa Lukáša, Skutky apoštolov). Zvlášť bol zaujatý izaiášovskou myšlienkou spásy pre ľud Izraela, ale aj pre všetkých ľudí. S touto koncepciou je prepojená metafora „svetla“, ktorú prorok národov použil na vyobrazenie eschatologického rozšírenia spásy. S veľkou šikovnosťou Lukáš znovu prepracoval a spojil spomínané dva motívy a urobil z nich jednu historicko-teologickú tému, ktorá sa vinie kľúčovými okamihmi jeho diela: spása sľúbená Bohom a ponúknutá všetkým cez osvetlenie Kristom. Článok analyzuje hlavné texty Lukášovho diela (Lk 1,78b-79a; 2,8-9; 2,30-32; 3,6; 4,18; Sk 13,47; 26,18; 26,23; 28,26-27), ktorých predmetom je „svetlo“. Zo štúdie je zrejmé, že v prípade častého Lukášovho rekurzu ku izaiášovskej metafore nejde vôbec o náhodné použitie, ale tvorí dôležitý prvok vzhľadom na príchod spásy v osobe sľúbeného Mesiáša.

137-154: **Giorgio Giurisato – Gaetano Massimo Carlino: I segni di divisione del Codex B nei vangeli.** Členenie textu v Kódexe B je takmer neprebádané. Táto štúdia dvoch autorov – G. Giurisato z Teologickej vysokej školy v Einsiedeln vo Švajčiarsku a G. M. Carlina zo Studium Biblicum Franciscanum – sa pokúša objasniť tri aspekty problému v evanjeliách: identifikáciu rôznych znakov členenia, ich vzájomné prepojenie a ich funkciu vzhľadom na čítanie textu. Na liturgický účel kódexu (ak jeho vznik odkazuje na nariadenie cisára Konštatína Euzébiovi Cézarejskému alebo jeho syna Konštantia Atanázovi Alexandrijskému) by bolo množstvo odsekov a *paragraphoi* postačujúce. Avšak úplne presný systém znakov presahuje liturgický účel: ako bolo nedávno objavené, *distigmai* majú textovo-kritickú funkciu, a preto znaky členenia odhaľujú hermeneutický zámer. Ich poznanie pomáha tým, ktorí študujú štruktúru biblického textu.

155-172: **Giancarlo Biguzzi: Circostanze e argomentazione dell'Epistola agli Ebrei.** G. Biguzzi je stálym profesorom Pápežskej univerzity Urbánianum. V úvode Listu Hebrejom je špecificky sústredená prorocká kristológia, kým čo sa týka soteriologickej kristológie, je uvedená len krátka doplnková veta („...keď vykonal očistenie od hriechov...“). Celý list sa následne vyhýba téme a terminológii proroctva a namiesto toho ďalej obširne hovorí o hriechu a o očistení od hriechu. Očistenie je získané Kristom, vyliatím jeho krvi a skrze jeho poslušnosť, ako je uvedené v Žalme 40,9, a to tak, aby celé ľudstvo, ktorého telo prijal, utrpením a smrťou priviedol k poslušnosti Bohu. Následne môžeme predpokladať, že pre adresátov listu bol Ježiš iba ten, ktorý sa zjavil, a nie Spasiteľ. Rovnaké vyznanie viery, ktoré popiera „príchod v tele“ a ktoré vyžaduje označiť Ježiša ako *hilastērion* (zl'utovnicu) za hriechy, nájdeme tiež v Jánových listoch. Následne sa toto vyznanie rozšírilo v gnosticizme 2. storočia. Toto všetko vedie k predpokladu, že na jednej strane sa adresáti vôbec nechceli prinavrátiť k judaizmu, v ktorom mali pôvod, ale chceli sa pripojiť ku

synkretistickému prúdu. Na druhej strane to vedie k tomu, že list bol napísaný koncom prvého storočia v čase, keď už bol synkretizmus veľmi blízko.

173-188: **Frédéric Manns: A Jewish Reading of 1 Peter 2,1-10.** Známy jeruzalemský františkánsky profesor F. Manns a dlhoročný kolega G. Bissoliho aj v tejto svojej štúdií predkladá ním zastávanú metodológiu židovského čítania Písem. Judaizmus prvého storočia bol pluralistickou realitou. Židovské čítanie Nového zákona, ako požaduje *The Third Quest*, má mať na pamäti túto skutočnosť. 1Pt 2,1-10 je tu čítaný v kontexte židovského pietistického kňazstva, ktoré je nám známe z *Testamentu dvanástich patriarchov* a zo *Zvitkov od Mŕtveho mora*. Pre esénov a prvých kresťanov bol veľmi dôležitý krst. Jedni aj druhí kládli dôraz na spiritualizáciu vykonávania kultu, keďže kňazstvo a obeta sú spolu prepojené. Podobnosti však nemôžu zakryť rozdiely medzi oboma komunitami. Židovské korene nenarúšajú novosť kresťanstva.

189-234: **Thomas Witulsky: Der Titel Nāšī' bei Ezechiel, in den qumranischen Schriften und bei Bar Kokhba – ein Beitrag zur ideologischen Einordnung des Bar Kokhba-Aufstandes.** Profesor z Nemeckej Univerzity v Bielefeld Th. Witulsky predkladá lexikálnu štúdiu. Analýza rôznych koncepcií, ktoré sú za označením Nāšī' v knihe proroka Ezechiela (Ez 33nn.), v kumránskych spisoch a v listoch Bar Kochbu, ukazuje, že iba niekoľko z nich podporuje pokus vysvetliť Nāšī' koncepciu, týkajúcu sa osoby Bar-Kochbu ako recepciu a ďalšie rozvíjanie kumránskeho myslenia. Prijateľnejšie je vysvetliť túto koncepciu ako priamu interpretáciu a zmodernizovanie pôvodného ezechielovského náčrtu, rozvinutého nezávisle kumránskym modelom. Z tohto vyplýva, že druhé židovské povstanie alebo rebélia vedená Bar-Kochbom nemôže byť interpretovaná na dejinnom pozadí kumránskej komunity alebo esénov. Zároveň nemôže byť ani vložená do ich teologického „matrixu“.

235-252: **Mauro Maria Morfino: “Gli ignorantí non osino accostarsi al magistero” (Regola I,1). Studio della Scrittura e ministerium Verbi in Gregorio Magno.** Benediktín M. M. Morfino z Pápežskej teologickej fakulty v Cagliari (Sardínia) študuje Písmo a jeho miesto v benediktínskej tradícii. Zo spisov Gregora Veľkého možno vybadať, že pápež medzi „životnými štýlmi“ každého hlásateľa a majstra Slova zdôrazňuje predovšetkým dôležitosť a nezanedbateľnosť štúdia *posvätných Písem*. Znudení a netrpezliví sú označení ako „nerozvážni“: kvôli „ne kvalifikovanej trúfalosti neakceptovať pozíciu autority“, pretože „mnohí sú žiadostiví vyučovať, čo sa sami nenaučili“, a tiež pozorujú, že „pri vyučovaní samotný jazyk je lotrovský, keď sa niečo učí a iné sa myslí“. Gregorovi z toho vychádza jediný nutný uzáver: je zjavne nevyhnutné „aby učitelia vo svojich srdciach aj rozjímali nad slovami Svätých písem“. Pre majstrov Slova je štúdium *sacri eloquii praecepta* skutočnosťou, ktorá sa má žiť *cotidie, semper, sine recessione*.

253-272: **Massimo Pazzini: Le strade della terra di Israele. Itinerario in Terra Santa di un discepolo anonimo del Nachmanide (XIII secolo).** Súčasný dekan Fakulty biblických vied a archeológie a filológ biblických jazykov M. Pazzini predkladá vo svojej štúdií taliansky preklad cestovného denníka cesty do Jeruzalema, ktorý bol napísaný po hebrejsky a dodnes nebol preložený do žiadnych iných jazykov. Pôvodný text napísal Rambanov anonymný učeník, a to buď koncom 13. (po roku 1270) alebo začiatkom 14. storočia. Itinerár opisuje Svätú zem, postupujúc zo severu smerom k Jeruzalemu: Akko,

Haiffa, vrch Karmel, Usha, Sichem, Jeruzalem, Betlehem (Ráchelin hrob) a Hebron. Dodatočný itinerár Galiley sa špeciálne venuje návšteve hrobov spravodlivých Židov. V texte sú uvedené medzi inými aj nasledovné miesta: Meron, Gush Halav, Kefar Baram, Tiberias, Arbel, Araba, Kefar Kenna, Seforis, Akko. Pútnik, ktorý itinerár napísal, bol nábožný a vzdelaný Žid, ktorý dobre poznal židovskú literatúru a bol hrdý na svoju kultúru. Podarilo sa mu identifikovať miesta, ktoré navštívil, vďaka svojej vzdelanosti.

273-286: **Ilaria Sabbatini: Libro di preghiere e racconto di viaggio. Il diario di Bernardino Dinali tra liturgia e odeporica alla dinne del Quattrocento.** Ilaria Sabbatini z Univerzity v Pise sa zaoberá malým dielom z r. 1492 s názvom *Jerosolimitana peregrinazione* od Bernardina Dinaliho, obchodníka z Milána. Tento diár sa neobmedzuje len na opis cesty po Svätej zemi. Dielo je v pozornosti odborníkov pre svoju liturgickú dôležitosť a aj preto, že obširne vysvetľuje modlitby, ktoré františkáni konali spolu s pútnikmi. Nie náhodou bolo toto dielo považované za jedno zo základných etáp vývoja jeruzalemskej procesie.

287-306: **Stefano De Luca – Karen Ilardi: Su alcuni graffiti cristiani scoperti nella cappella bizantina delle Beatitudini a Tabgha.** Dvaja bádatelia z Magdala Project S. De Luca a K. Ilardi predkladajú v štúdií výsledky svojho archeologického výskumu. Článok je zameraný na grécke nápisy objavené na severnom múre byzantskej Kaplnky blahoslavenstiev v Tabghe, ktorá v neskorom staroveku pripomínala Reč na vrchu (Mt 5,1-12). Počas reštaurácie v staroveku boli palimpsesty prekryté vrstvou tekutého vápna. Dôsledkom toho bolo, že počas archeologických prác pod vedením B. Bagattiho v roku 1935 neboli viditeľné. Kresťanský charakter nápisov je nepochybný, ako svedčia skrátené invokácie *Kyrie Christe* a značný počet krížov vyrytých do plastiky starovekými pútnikmi. Keďže nie sú dostatočne zachované, autori ponúkajú nejaké dešifrovania pre ďalšie rozpoznateľné písmena – podľa všetkého veľkých písmen gréckej abecedy – na základe publikovaných epigrafických zbierok Blízkeho východu. Uvedené nálezy dopĺňujú nové prvky pre interpretáciu miesta ako svätyne, ktorú uvádza Etéria vo svojom itinerári, a zároveň pre identifikáciu uctievanej jaskyne vo vnútri. Na základe umiestnenia grafík autori rozpoznávajú v štvorcovej prístavbe (3,2 m x 3,2 m) jaskyňu (*specula* alebo *spelunca*), spomínanú pútnikom zo 4. storočia. Zdá sa, že tento locus adekvátne zodpovedá liturgickým potrebám veľkého množstva cestujúcich, ktorí navštívili západné pobrežie Galilejského mora. Pôvodné náčrty, fotografie, nové mapy a profily ilustrujú pamätihodnosť, ktorej reštaurovanie začala Správa Svätej zeme.

307-318: **Asher Ovadiah: Conservative Approaches in the Ancient Synagogue Mosaic Pavements in Israel: The Cases of 'Ein Gedi and Sepphoris/Zippori.** Asher Ovadiah z Univerzity v Tel Aviv skúma mozaiky z dvoch synagóg v Ein Gedi a Seforis. Jedinečnosť synagógy v Ein Gedi (5. storočie po Kr.) sa odráža vo viacerých mozaikových nápisoch, ktoré jasne predstavujú osobitý náboženský pohľad tamojšej židovskej komunity, najmä jej duchovných vodcov. Textové znázornenie dvanástich znamení zverokruhu namiesto figuratívneho bolo zámerné a stojí v úplnom protiklade voči vizuálnemu zobrazeniu. Podobný konzervatívny prístup sa objavuje v nefigurálnom zobrazení Hélia v zverokruhu v synagogálnej mozaike v Seforis (5. storočie po Kr.). Vyobrazenie Hélia ako žiariaceho slnečného disku zdôrazňuje neliberálne vnímanie židovských mudrcov, ktoré sa

opiera o druhé Božie prikázanie a je v kontraste k iným synagógam raného byzantského obdobia v Izraeli.

319-340: **Sonia Mucznik: An exotic Menagerie in Tesseræ: the Mosaic Pavement of Lod/Lyddā.** Sonia Mucznik z Katedry historického umenia z Univerzity v Tel Aviv skúma staroveké obydlie v Lod. V článku sa zaoberá rímskou mozaikovou dlažbou rodinného domu v Lod, najmä centrálnym osemuholníkom a v ňom zobrazenými zvieratami. Viaceré z nich boli vnímané ako exotické a vzbudzovali záujem a zvedavosť rímskych spisovateľov a umelcov, kráľov, panovníkov, ako aj iných dôležitých osôb. Z článku vyplýva, že táto mozaika mala byť príjemnou náhradou skutočnej ZOO, akousi súkromnou zbierkou exotických zvierat.

341-348: **Shimon Ilani – Tsevi Minster: A new location proposed for Bethagideia of the Madaba Map.** Dvaja odborníci na geologický prieskum Izraela Shimon Ilani a Tsevi Minster vo svojej štúdií navrhujú novú polohu Bethagidey, ktorá je zaznačená na známej byzantskej mozaike z Madaby. Podľa vyobrazenia na mozaike a podľa niektorých historických prameňov je Bethagideia lokalizovaná v juhovýchodnej Gaze, na severozápade púšte Negev. V posledných desaťročiach bola identifikovaná s Khirbet El-Jindy, susediacim východne od Netivot. Nová predpokladaná poloha byzantskej Bethagidey je asi 8 km juhozápadne od tej pôvodnej (158400/588390, izraelské nové súradnice). Názov miesta pochádza pravdepodobne z hebrejských/aramejských/gréckych slov Gdi/Gadia/Gide, čo môže reflektovať domestikované agrikultúrne obsadenie byzantských obyvateľov. Nové určenie polohy je založené na nasledovných zisteniach: pozostatky základov budovy, ktorá pripomína grafický náčrt Bethagidey z Madabskej mapy, okolité veľké množstvo umelo vyrobených cisterien na vodu a blízkosť k veľkým vodným prameňom, množstvo keramických črepov z byzantskej doby nájdených na tomto mieste, relatívne vyvýšená topografická pozícia a výhľady do veľkej diaľky.

349-362: **Győző Vörös: Machareus: The Herodian Fortified Palace Overlooking the Dead Sea in Transjordan.** Győző Vörös bol menovaný, aby viedol spoločný projekt Hungarian Academy of Arts a Jordanian Department of Antiquities – výskum pevnosti Machareus. Po trojmesačnom skúmaní v roku 2009 a dvojmesačných archeologických prác v roku 2010 môžeme konštatovať, že oveľa lepšie ako predtým rozumieme architektonickému a archeologickému posolstvu pevnosti Machareus. Po práci v teréne máme v rukách databázu (kompletný architektonický opis, údaje geofyzikálnych výskumov v kombinácii s informáciami zo siedmich výkopových rýh a približne 7000 profesionálnych digitálnych fotografií veľkého formátu), ktorá poskytuje základ pre vedeckú archo-architektonickú analytickú prácu. Táto práca uchová dedičstvo minulosti pevnosti Machareus, ktorá je plná informácií pre budúce generácie. Po ukončení prác podáme vláde Jordánska žiadosť o architektonickú pamiatkovú ochranu a konsolidáciu. Takto môže byť toto biblické miesto kreatívne a novým spôsobom prezentované pútnikom, ktorí ho navštívia v treťom tisícročí. Je to historické miesto, kde podľa Jozefa Flávia (Židovské starožitnosti XVIII 5,2) bol jeden z najsvätejších mužov jeho doby (známy ako Yokhanan Krstiteľ; svätý Ján Krstiteľ, predchodca Ježiša Krista; prorok Yahya ibn Zakariyya) väznený a zabitý Herodesom Antipasom. S Božou pomocou bude záverečný report o histórii, archeológii

a architektúre opevneného Herodesovho paláca, preskúmanie Mŕtveho mora v Jordánsku, publikovaný súčasným autorom s názvom MACHAERUS.

363-376: **Stanislao Loffreda: Nuovi acquisti di lucerne bizantine.** Už emeritný profesor Studium Biblicum Franciscanum je stále činný a uznávaný v problematike ranokresťanskej keramiky. Vo svojej štúdií predstavuje sedem olejových lúč, ktoré pochádzajú od jeruzalemských obchodníkov so starožitnosťami. Patria Múzeu Studium Biblicum Franciscanum alebo niektorým profesorom tohto inštitútu. Grécke nápisy na nich sú buď veľmi zriedkavé alebo kompletne nové. Bibliografia pomôže sledovať čitateľovi rastúcu škálu typov a podtypov objavených od publikovania LS 1987.

377-392: **Amnon Rosenfeld & alii: A Stone Oil Lamp with Seven Nozzles from the Late Second Temple Period – First Century CE.** Skupina šiestich odborníkov na čele s A. Rosenfeldom skúmala zaujímavú antickú kamennú lampu. Okrúhla lampu v priemere 22 cm so siedmimi otvormi bola archeometricky študovaná kvôli overeniu autenticity. Je vyrobená z kremeňa obohateného vápencom zo skorého senonského obdobia, vyskytujúceho sa v jeruzalemskej oblasti. Na vrchnej časti lampy sú vyrezané tradičné židovské dekorácie: sedemramenný svietnik (candelabrum), pšeničný klas, kôš s figami, granátové jablká, datľová palma, hroznový list a hrozno, olivové vetvičky a jačmenný klas. Lampu je výrobkom vápencového priemyslu, ktorý prevládala v Jeruzaleme v neskoršom období druhého chrámu (1. storočie po Kr.) a ktorý bol spätý so zákonmi týkajúcimi sa náboženskej čistoty. Veľké rozšírenie tvárneho kremičitého vápence v okolí Jeruzalema a sofistikované výrobné techniky, ako napr. použitie sústruhu, zjednodušovali výrobu takejto kamennej lampy. Rozloženie chemických prvkov v patine je rovnaké ako v kameni. Viacvrstváva patina pevne pripiepená k vonkajšej a vnútornej ploche lampy a mikrokoloniálne hubové štruktúry obsahujúce minerály sú indikátormi dlhotrvajúceho prírodného pôsobenia, ktoré prebiehalo pod zemou. Sadza bola nájdená za viacvrstvou patinou, čo podporuje jej autenticity.

393-394: **Bruno Callegher: Cafarnao IX. Addenda: monete dalle ricognizioni di superficie 2007-2009.** Bruno Callegher je nezávislý bádateľ z Univerzity v Trieste (I), predovšetkým v oblasti numizmatiky. Článok prezentuje nálezy niektorých mincí, ktoré boli získané počas prieskumu alebo príležitostne po publikovaní Cafarnao IX. Ide o mince Trajánov kvadrant a antoninianus Massimiana Herculea z Antiochie.

395-396: **Yoav Farhi: Note on a New Type of Samaritan Amulet.** Yoav Farhi pôsobí na Inštitúte archeológie na Hebrejskej univerzite v Jeruzaleme. Samaritánske amulety označené samaritánskymi nápismi sú známe už z výskumu z počiatkov 20. storočia. Bežné typy amuletov z neskoršieho rímskeho a byzantského obdobia sú najmä privesky v tvare listu a osemhranné prstene a sú popísané viacerými biblickými frázami. Článok predstavuje nový typ samaritánskeho amuletu, ktorý je vyrobený z okrúhleho tenkého kúska bronzu prepichnutého a popísaného len dvomi biblickými frázami.

*Radoslav Mitro OP*

## Contents

### Treaties

#### ***Vavrinec Radoslav MITRO OP***

- Jeremiah in Matthew. Litarary-Theological Study of the Prophet  
Jeremiah in the Gospel of Matthew ..... 137-157

#### ***Dagmar KRÁĽOVÁ***

- For she loved much. Outline of the complementarity of the narrative  
analysis and of the psychological aspects in Luke 7:36-50 ..... 158-185

#### ***Jaroslav RINDOŠ***

- St. Joseph, “*Ženích*” (the Bridegroom) or “*Manžel*” (the Spouse,  
Husband) of the Virgin Mary? Erroneousness of the designation  
“*ženích*” or its equivalentents in some other languages ..... 186-196

#### ***Helena PANCZOVÁ***

- The technique of translating from Biblical Greek (3):  
The Septuagint as the result and as the starting point – the example  
of Hebraisms in the Song of Songs ..... 197-204

- Abstracts and Reviews** ..... 205-224

- Communications and references** ..... 225-238

## Obsah

### Štúdie

#### *Vavrinec Radoslav MITRO OP*

Jeremiáš u Matúša. Literárno-kritické skúmanie proroka Jeremiáša  
v Evanjeliu podľa Matúša ..... 137-157

#### *Dagmar KRÁĽOVÁ*

Lebo veľmi miluje. Náčrt komplementarity naratívnej analýzy  
a psychologických aspektov v Lk 7,36-50 ..... 158-185

#### *Jaroslav RINDOŠ*

Sv. Jozef, ženích či manžel Panny Márie? Nesprávnosť pomenovania  
„ženích“ a jeho ekvivalentov v niektorých jazykoch ..... 186-196

#### *Helena PANCZOVÁ*

Technika prekladu z biblickej gréčtiny (3): Septuaginta ako výsledok a  
ako východisko – príklad hebrejizmov vo Veľpiesni ..... 197-204

**Abstrakty a recenzie** ..... 205-224

**Správy a oznamy** ..... 225-238